

ترجمه

مفهوم برابری جنسیتی در مطالعات اجتماعی دینی (از نگاه تفاوت‌های فیزیولوژیک زن و مرد)^۱

لیلا ابولقود، ترجمه فیروزه کریمی، مریم شادی^۲

رفتار برابر یا عادلانه، همیشه بدین معنا نیست که هر دو یکسانند. این مقاله روزهایی را به روی تفاوت بین مردان و زنان می‌گشاید که به واسطه علم نوین یافت شده است، و اینکه چگونه این نتایج راه رسیدن به عدالت را برای هر دو جنس در زمینه‌های مختلف زندگی مدرن از منظر نگاه الهی اسلام نشان می‌دهد.

مقدمه

قبل از بحث در مورد مفهوم برابری و چگونگی ارتباط آن با مردان و زنان در اسلام، باید تمایز مهمی قائل شد. بسیاری از افرادی که در مورد برابری صحبت می‌کنند، بر این باورند که این مقوله باید در رفتار دو گروه دقیقاً مشابه منعکس شود. ملزومات، قوت‌ها، توانایی‌ها و ناتوانی‌های بشر نیازمند سازگاری با محیط است و در نتیجه همه افراد از استاندارد واحدی در این مقولات تبعیت نمی‌کنند. در اغلب موارد مسئله‌ای که مطرح می‌شود، ممکن است برای عده‌ای مناسب و برای برخی دیگر نامناسب باشد.

بنابراین باید بین برابری در رویه‌ای سطحی و برابری بنیادی، که در بردارنده مفهوم عدالت است، تمایز قائل شویم. بیشتر جوامع می‌دانند که نکته مهم تمرکز بر برابری در رویه‌ای سطحی نیست، بلکه هدف همواره ایجاد برابری بنیادی برای تمام پیروان یک مکتب است، بدین معنا که با پیروان آن مکتب با توجه به نیازها و شرایطشان عادلانه رفتار شود.

انسان‌ها برابری بنیادی را بر برابری رویه‌ای در شکل زودگذر و سطحی ترجیح می‌دهند و از این رو باید گفت امکان و لزوم برقراری عدالت در امور بنیادی مورد نظر و هدف مکاتب الهی و

1- <http://www.islamreligion.com>

۲- دانشجوی دکتری فلسفه - دانشگاه علامه طباطبائی m_shadi12@yahoo.com

غیرالهی در تمام طول تاریخ وجود داشته است. ما در محیط کار، مدرسه و مناطق تجاری خود با آنهایی که معلول هستند، سازگار می‌شویم. ما نیاز به خدمات اجتماعی برای مراقبت از افراد فقیر جامعه را، درحالی‌که ثروتمندان ملزم به پرداخت مالیات هستند، تصدیق می‌کنیم و توجه بیشتری به کسانی که مشکلات عاطفی، روانی و فیزیکی دارند داریم. تمامی این موارد برابری بنیادی، یا به عبارت بهتر و کامل‌تر برابری و عدالت است. آرمانی همواره که مورد هدف و نظر بشر بوده است.

افراد هنگامی که صحبت از مردان و زنان به میان می‌آید، هر کس وجود تفاوت انکارناپذیر ذاتی بین زن و مرد را به رسمیت می‌شناسد. آنها یکسان نیستند. مردان و زنان از بسیاری لحاظ به‌طور طبیعی متفاوتند. در نتیجه این امر به لحاظ منطقی، بی‌توجهی به این تفاوت‌ها و طرفداری از استاندارد واحد در اموری که در آن ذاتا زن و مرد یکسان نیستند غیرعقلانی به‌نظر می‌رسد. البته ممکن است در برخی موارد شاهد برابری رویه‌ای در امور مربوط به ایشان باشیم، ولی این مسئله برابری بنیادی بین این دو نوع نیست. برای مثال، ممکن است این امر برای یک شوهر غیرمنصفانه به‌نظر برسد و آشکارا اظهار کند که وقتی همسرش باردار است، او نیز به همان اندازه سخت کار می‌کند. اما عدالت در پرتو درک از بار مسئولیت بارداری و نیاز شوهر به خدمت به زن در این دوره آورده شده است. تفاوت‌های بیولوژیکی آشکاری بین جنس زن و مرد از نگاه آفرینش و خلقتشان وجود دارد؛ مردان دوره‌های قاعدگی و وضع حمل را تجربه نمی‌کنند، درحالی‌که زنان به‌طور کلی طولانی‌تر زندگی می‌کنند و مشکلات سلامتی کمتری در سالمندی دارند.

نادیده انگاشتن تفاوت‌های حقیقی که بارها اندیشمندان جهان آن را اثبات کرده‌اند و دم از برابری جنسی و عدم تفاوت زن و مرد زدن از سوی به‌وضوح غیرعلمی و غیرمنطقی است و از دیگر سو حتی با نگاه اومانستی حاکم بر اندیشه فمینیسم متضاد است.

از همین منظر بولتن انجمن آمریکایی افراد بازنشسته^۱ هشت مقاله در مورد تفاوت‌های سلامت زنان و مردان منتشر کرده است؛ هنگامی که موضوع سلامت و تفاوت بین مردان و زنان به میان می‌آید، همچنین فراتر از نگرش آنان نسبت به چک‌آپ سالانه و درمان مورد نیاز ادامه می‌یابد. مردان، باید موارد زیر را در نظر بگیرند:

امید به زندگی مردان در ایالات متحده، ۷۴/۴، که کمی بیش از پنج سال کمتر از امید به زندگی زنان ۷۹/۸ است.

سرطان مردان را با نرخ بیشتری از زنان می‌کشد.

1- <http://www.aarp.org/bulletin/yourhealth/Articles/a2004-02a-17-diff.html>

۷۰ درصد افرادی که قبل از ۶۵ سالگی در اثر بیماری‌های قلبی کشته شده‌اند، مرد هستند. آپنه خواب، عارضه بالقوه جدی است که موجب متوقف شدن و شروع مجدد تنفس در طول خواب می‌شود؛ این بیماری در مردان شایع‌تر است.

مردان چهار برابر بیشتر از زنان بر اثر خودکشی می‌میرند، این مقوله هشتمین علت مرگ در بین مردان است.

مردان به احتمال ۵۰ درصد بیشتر از زنان بعد از ۴۰ سالگی به بیماری عروق کرونر قلب مبتلا می‌شوند.

مردان سلول‌های T مبارزه‌کننده با عفونت کمتری نسبت به زنان دارند.

تعداد در ۱۰۰ سالگی ۸ به ۱ بیشتر از مردان است.

در شکل دیگر از تفاوت‌های جسمی بین زن و مرد باید گفت که در بازی‌های المپیک، منطقی است که به دلیل تفاوت‌های فیزیولوژیکی، مردان و زنان به طور جداگانه رقابت می‌کنند:

در ۱۸ سالگی، قد مردان به طور متوسط ۷۰/۲ اینچ و وزن زنان ۱۴۴/۸ پوند است، در حالی که قد زنان به طور متوسط ۶۴/۴ اینچ و وزن آنها ۱۲۶/۶ پوند است. براساس وزن، مردان در کل ۵۰ درصد حجم عضلانی بیشتری نسبت به زنان دارند. به طور متوسط قلب زنان ۲۵ درصد کوچک‌تر از قلب مردان است. همچنین زنان حدود ده واحد درصد چربی بیشتری نسبت به مردان در بدن حمل می‌کنند.^۱

از سوی دیگر در میان دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاهی، زنان به طور کلی نمره بیشتری از مردان در موضوعاتی چون زبان و علوم انسانی دریافت می‌کنند، در حالی که عکس این قضیه برای دروس ریاضیات و علوم صادق است. هر دو جنس ویژگی‌های منحصر به فرد و قابلیت‌هایی دارند که هیچ‌یک عامل برتری یکی بر دیگری نیست.

با توجه به تفاوت‌های روان‌شناختی بین زنان و مردان، پژوهشی با عنوان "مردان و زنان واقعاً متفاوت فکر می‌کنند"، مطالعه عصب‌شناختی جدیدی را ارائه کرده است:

استاد روان‌شناسی ریچارد هایر از دانشگاه کالیفرنیا، این تحقیق را به همراه همکارانش از دانشگاه نیومکزیکو رهبری کرد. یافته‌های این گروه نشان می‌دهد که به طور کلی، مقدار ماده خاکستری مربوط به هوش عمومی مردان نزدیک به ۶/۵ برابر در مقایسه با زنان است، در حالی که مقدار ماده سفید مربوط به هوش زنان در مقایسه با مردان تقریباً ۱۰ برابر است. در مغز انسان، ماده خاکستری نشان‌دهنده مراکز پردازش اطلاعات است، در حالی که ماده سفید برای شبکه‌بندی این مراکز پردازش کار می‌کند.

1- http://64.233.167.104/search?q=cache:OYtYvD7FS3QJ:www.seas.upenn.edu/%7Ebarryg/PMF_Addendum1.doc

همکار نویسنده و نوروسایکولوژیست رکس یونگ از دانشگاه نیومکزیکو بیان می‌کند نتایج حاصل از این تحقیق ممکن است به توضیح اینکه چرا مردان و زنان در وظایف مختلف بر یکدیگر برتری می‌یابند کمک کند.^۱

یونگ می‌گوید، برای مثال، مردان به انجام بهتر وظایفی تمایل دارند که به پردازش متمرکز بیشتری نیاز دارد، مانند ریاضیات، درحالی‌که زنان در یکپارچه‌سازی و یکسان‌سازی اطلاعات توزیع‌شده از مناطق ماده خاکستری مغز بهتر عمل می‌کنند، که این مسئله به مهارت‌های زبان ایشان وابسته است.

دیگر مقاله منتشرشده در روان‌شناسی امروز تفاوت بین مردان و زنان را با عنوان "اجتناب‌ناپذیر" توصیف می‌کند:

وقتی موضوع زبان و حرکات دست که به مهارت‌های حرکتی کمک می‌کند، مطرح می‌شود، به‌نظر می‌رسد مغز در زنان در مقایسه با مردان بسیار قانونی‌تر سازمان‌یافته‌تر است که ممکن است به این واقعیت مربوط باشد که دختران به‌طور کلی زودتر صحبت می‌کنند، بهتر بیان می‌کنند و همچنین کنترل حرکت‌های ظریف بهتری بر دستان دارند. همچنین، نسبت بیشتری از زنان نسبت به مردان راست دست هستند و بی‌شک چنین است. اما در مورد وظایف خاص انتزاعی‌تر، مانند تعریف کلمات، مغز زنان نسبت به مردان به‌طور پراکنده‌تری سازمان یافته است، اگرچه این امر مردان و زنان را در توانایی واژگان کلی متمایز نمی‌کند.

نوروسایکولوژیست، ماریان دیاموند از دانشگاه کالیفرنیا در برکلی، در مقایسه ضخامت‌های قشر مغز در موش‌های صحرایی نر و ماده، دریافت که قشر ناحیه راست در جنس نر در بیشتر سنین ضخیم‌تر است، درحالی‌که قشر ناحیه چپ

در جنس ماده تنها در برخی سنین ضخیم‌تر است (مقاله "عشق و عاشقی با مغز"، را در روان‌شناسی امروز، نوامبر ۱۹۸۴ ببینید). این واقعیت به نظر اجتناب‌ناپذیر می‌رسد که مردان و زنان را از لحاظ ژنتیکی، فیزیولوژیکی و در بسیاری از شیوه‌های مهم روان‌شناختی متمایز می‌کند.^۲

پژوهش‌های روان‌شناختی مدرن همچنان ادامه می‌یابد تا بارزترین تفاوت‌های مردان و زنان در الگوهای رفتاری برای کسانی که به‌طور بدیهی چهره‌ای عصبانی را در یک جمعیت انتخاب می‌کنند، آشکار شود. در پرتو چنین تفاوت‌های آشکاری بین دو جنس، مناسب نیست که برای مردان و زنان نقش‌های یکسان فرض کنیم. همان‌طور که در مقاله نیویورک تایمز در زمینه

1- http://www.livescience.com/humanbiology/050120_brain_sex.html

2- <http://www.nytimes.com/specials/women/nyt98/21saga.html>

سلامت زنان گفته شد:

در مقایسه با این مقدمه فمینیستی که زنان می‌توانند هر کاری که مردان انجام می‌دهند به انجام رسانند، علم نشان می‌دهد که زنان می‌توانند برخی از کارها را بهتر انجام دهند، که آنها مزایای بسیار زیستی و روانی بر مردان دارند. به‌علاوه گفتنی است که برخی از کارها را زنان به‌خوبی انجام نمی‌دهند.^۱

بر خلاف باور اومانیستی فمینیستی حاکم بر روابط زن و مرد در دنیای غرب و جهان مدرنیته و جهانی‌شده امروز ما، خدا زنان و مردان را متفاوت و در دو جنس مختلف اما با قوت‌ها و توانایی‌های مکمل یکدیگر آفریده است. یک مرد برای کسب موفقیت نیازی به تبدیل شدن به یک زن را ندارد، همچنان که یک زن نیز بدون تبدیل یا شبیه شدن به مرد با به روش‌های مختلف همچون پذیرش مسئولیت‌های خارج از توان و ظرفیتش موفق نمی‌شود. هرچند عده‌ای از زنان با وجود فطرت خود سعی در نمایش یکسان بودنشان با مردان در تمامی زمینه‌ها دارند، حقیقت آن است که این یکسان شدن یا به عبارت بهتر شبیه شدن نه تنها عامل موفقیت، برتری و دستیابی به آرمان‌های مورد هدف ایشان نشده، بلکه نمایانگر خودکم‌بینی زنانه به اساس خلقت زن و ماهیت با کرامت انسانی اوست. همچنین مانع از ارضای روحی اوست، حتی اگر به ظاهر موفق باشد.

اسلام تصدیق می‌کند مردان و زنان با وجود برخی تفاوت‌های فیزیکی - روحی، در پیشگاه خداوند متعال برابرند. قرآن و سنت در بیان اینکه جنسیت فرد به هیچ وجه ارتباطی در پاداش یا مجازات آنها در جهان آخرت ندارد، گویا و روشن هستند. زن و مرد هر دو می‌توانند به سعادت و کمال مورد هدف ادیان که همان سعادت معنوی و اخروی است، همپا با یکدیگر دست یابند.

زن و مرد در درگاه خالق یکتا با کرامتند و راه کسب تعالی و تقوا برای هر دو گروه باز است. "او فرمود که [من عمل هیچ صاحب عملی از شما را از مرد یا زن که همه از یکدیگر تباہ نمی‌کنم]" (آل عمران: ۱۹۵)

"همچنین کسانی که عمل صالح بجا آورند و با ایمان باشند، اعم از مرد و زن آنها وارد بهشت خواهند شد و کمترین ستمی به آنها نمی‌شود" (نساء: ۱۲۴)

"هر کس عمل صالح انجام دهد درحالی که مؤمن است، خواه مرد باشد یا زن، به او حیات پاکیزه می‌بخشیم و پاداش آنها را به بهترین اعمالی که انجام دادند، خواهیم داد." (نحل: ۹۷)

"هر کس عمل بدی انجام دهد فقط به اندازه آن به او کیفر داده می‌شود، اما کسی که عمل صالحی انجام دهد- خواه مرد یا زن- درحالی که مؤمن باشد آنان وارد بهشت می‌شوند و روزی بی‌حسابی به ایشان داده خواهد شد" (مؤمن: ۴۰)

1- <http://www.nytimes.com/specials/women/nyt98/21saga.html>

"به یقین مردان مسلمان و زنان مسلمان، مردان باایمان و زنان باایمان، مردان مطیع فرمان خدا و زنان مطیع فرمان خدا، مردان راستگو و زنان راستگو، مردان صابر و شکیبا و زنان صابر و شکیبا، مردان با خشوع و زنان با خشوع، مردان انفاق کننده و زنان انفاق کننده، مردان روزه دار و زنان روزه دار، مردان پاکدامن و زنان پاکدامن، و مردانی که بسیار به یاد خدا هستند و زنانی که بسیار یاد خدا می کنند، خداوند برای همه آنان مغفرت و پاداش عظیمی فراهم ساخته است." (احزاب: ۳۵).

"ای مردم، بی تردید ما همه شما را از یک مرد و زن (آدم و حوا) آفریدیم، و شما را قبیله های بزرگ و کوچک قرار دادیم تا همدیگر را بشناسید (پس در میان شما برتری نژادی نیست بلکه) مسلماً گرمی ترین شما در نزد خدا پرهیزکارترین شماست. همانا خداوند بسیار دانا و آگاه است." (حجرات: ۱۳).

بنابراین، اسلام آشکارا اعلام می کند که مردان و زنان جایگاه و ارزش برابری نزد خداوند دارند، و به تنهایی تقوا موجب تفاوت یک فرد از دیگری می شود.

در جنبه های قانونی و عملی، مقررات عمومی برای مردان و زنان یکسان است. هر دو اعمال عبادات، قوانین و مقررات و رفتار اسلامی دارند و مشمول مجازات قانونی یکسانند. اما موارد بسیاری هم وجود دارد که در آن احکام متفاوت است. زنان در دوره قاعدگی از روزه و نماز معاف هستند. پوشیدن طلا و ابریشم برای مردان ممنوع است، درحالی که زنان مجاز به استفاده از آنها هستند، زیرا ماهیت آفرینش این اشیا به دادن جلوۀ زیبایی برای زنان است.

نماز جمعه برای مردان واجب کفایی، اما برای زنان اختیاری است. مردان باید پول خود را در خانواده خرج کنند، اما پول زن به طور کامل برای خود اوست تا هر طور که می خواهد صرف کند. همچنین از آنجا که ظاهر فیزیکی زنان و مردان مشابه نیست، تفاوت هایی در الزامات لباس وجود دارد.

همه این اصول، احکام و قوانین، تفاوت های طبیعی مردان و زنان را نشان می دهد. بنابراین در مسائل فقهی، اسلام با مردان و زنان با توجه به تفاوت های ذاتی آنها رفتار می کند تا همان طور که نخست گفته شد، برابری بنیادی مورد نظر بشر محقق شده و عدالت حقیقی امکان پذیر و قابل دسترس گردد.

در نتیجه، دین مبین اسلام بر برابری معنوی مطلق مردان و زنان تصدیق می کند، و بر این اساس به هر دو براساس ظرفیت و تلاششان در پیشگاه خدای متعال، جایگاه و مقام و منزلت اختصاص داده می شود. در مسائل فقهی، اسلام برابری بنیادی زن و مرد را ترویج می دهد، قوت ها و قابلیت های منحصر به فرد آنها را به رسمیت می شناسد، و قوانین براساس تفاوت های طبیعی ایشان از حقوق هر دو حمایت می کند تا عدالت در جامعه اسلامی به درستی محقق شود؛ چراکه به طور قطع عمل مشابه با دو جنسیت متمایز نه تنها خلاف عقل و منطق سلیم است، بلکه بر خلاف عدالت و برابری مورد ادعای بشر است.